

Posudek na habilitační práci

PhDr. Marcel Černý, Ph.D., vědecký pracovník Slovanského ústavu AV ČR a zároveň odborný asistent Katedry jihoslovanských a balkanistických studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, ve své habilitační práci podává přehledný nárys vývoje tzv. bulharského literárního obrození v rozmezí let 1762–1878, tj. od vzniku rukopisné kroniky *Istorija slavenobolgarskaja*, kterou sestavil „otec bulharského národního obrození“ mnich Paisij Chilandarský, až po částečné znovuoživení státní samostatnosti Bulharska, jehož se Bulhaři dočkali po několika staletích osmanské nadvlády v roce 1878. V českém prostředí bylo o vývoji bulharské literatury 19. století v minulosti napsáno několik kratších či zánrově vymezených přehledů (M. Weingart, F. Wollman, V. Bechyňová, Z. Urban ad.), avšak v takové komplexnosti a s takovými detaily, s jakými se téma bulharského literárního obrození pokusil vyložit M. Černý, u nás tato problematika prozatím prezentována nebyla.

Habilitant se o dějiny literatury v Bulharsku odborně zajímá již několik desetiletí (o čemž svědčí i výrazný počet bulharistických položek v jeho osobní bibliografii), bezmála patnáct let také přednáší historii bulharské literatury a kultury studentům FF UK v Praze. Problematiku zkoumanou v habilitační práci velmi dobře zná a fundovaně se orientuje v poznacích několika generací předchozích českých bulharistů i rozsáhlé škále publikací literárních historiků bulharských, jak přesvědčivě doložil v úvodním přehledu odborné literatury. Východiskem pro jeho poznatky a soudy, jež uplatnil ve svém pojednání, byly především nové, moderní literární monografie, syntézy, edice i dílčí (kritické) studie, jež vyšly v Bulharsku a dalších evropských zemích po roce 2000.

Svým odborným zaměřením nejsem literární vědec, jsem historik slavista. Necítím se proto dostatečně kompetentní k tomu, abych se ve svém posudku vyjadřoval k teoretickým a speciálním literárněvědným otázkám, jež jsou předmětem analýzy habilitačního pojednání (např. k výkladu geneze a postupného prosazování literárních žánrů uvnitř bulharské literatury 19. století, ke kvalitě prozodie tehdejší bulharské poezie atd.). Zaměřím se spíše na obecně slavistické – v prvé řadě historické – aspekty práce M. Černého.

Habilitant již v názvu své práce sděluje, že jeho pojednání není primárně určeno ani tak českým bulharistům, jako spíše širšímu spektru českých zájemců (slavistů, balkanistů), kteří by se chtěli podrobněji seznámit s problematikou bulharského literárního a kulturního vývoje v 19. století. Tuto ideu schvaluji a podporuji. Již přes dvě desetiletí přednáším na FF MU v Brně jihoslovanské historické a kulturní reálie, a to nejen pro tamní studenty historie, ale také pro

mladé adepty slavistiky. Z osobní zkušenosti mohu potvrdit, že v posledních letech si bulharistiku jako oborovou specializaci zapisuje jen velmi malý počet zájemců. Bulharistická témata jsou v současnosti na našich univerzitách spíše součástí areálově pojímaných přednášek s širším jihoslovanským, resp. s balkanistickým zaměřením. Práce kolegy Černého může svou koncepcí a formou zpracování posloužit nejen zájemcům o poznání dějin bulharské literatury, ale i těm, kteří chtějí (např. s komparativními úmysly) blíže pochopit složitost národně emancipačního a kulturního vývoje Balkánu v závěrečné etapě existence osmanské říše.

Tzv. bulharské národní obrození má – možná nejvýrazněji v rámci celého jihoslovanského prostoru – jedno specifikum. Jak již bylo uvedeno, Bulharům se podařilo znovuobnovit svou státní samostatnost teprve v roce 1878. Do té doby bylo prakticky nemyslitelné, aby se mezi nimi rozvíjel politický život a politické instituce. Před rokem 1878 mohli Bulhaři bojovat za svou národní emancipaci uvnitř osmanské říše víceméně jen kulturními, v prvé řadě jazykovými, školskými a národně církevními prostředky. Bulharské národní hnutí před rokem 1878 proto „stálo a padalo“ s nepočetnou skupinou bulharských vzdělavců / obrozenců. Zprvu se jednalo o bulharské duchovní, učitele a regionální písmáky, později zejména o literáty a novináře, kteří nejenže byli publicisticky činní, ale většinou se též sami aktivně angažovali v národně vzdělávacím a agitačním procesu a nejednou se zúčastňovali i přímých ozbrojených bojů s Turky. Přehled bulharského literárního obrození zpracovaný M. Černým může být proto svým obsahem užitečný nejenom pro slavisty filology, ale také pro slavisticky či balkanisticky zaměřené historiky, etnology, kulturní antropology apod.

Obsahově i formálně dobře vystavěná habilitační práce o bulharském literárním obrození je rozdělena do tří hlavních period (přelom 18. a 19. století, první polovina 19. století, 60. a 70. léta 19. století), což odpovídá reálnému vývoji tzv. bulharského národního obrození. Při zdůvodňování zvolené periodizace habilitant neopomněl konfrontovat bulharskou (balkánskou, tzv. povstaleckou) podobu utváření moderního národa, resp. národního hnutí, s koncepcí vzniku novodobého národa, kterou teoreticky rozpracoval mezinárodně uznávaný historik Miroslav Hroch.

Na práci M. Černého pozitivně hodnotím skutečnost, že se snažil většinu svých výkladových literárně orientovaných kapitol zarámovat širším historickým a společenským kontextem vývoje osmanské říše a bulharského jazykového prostoru v 18. a 19. století. Mj. se mu podařilo odborně citlivě vypořádat s problémem makedonské jazykové a literární individuality. Literární dění ve slovanské části Makedonie před rokem 1878 (tj. v době před znovuobnovením bulharského státu) habilitant vyložil jako integrální součást bulharského literárního obrození. Argumenty pro tento postup našel v obsahové a terminologické analýze

literární tvorby makedonských Slovanů před rokem 1878, z níž byl v tehdejší světě zřejmě nejznámější sborník lidové slovesnosti s názvem *Bulharské lidové písně*, který sestavili bratři Miladinovovi. Na druhé straně M. Černý ve svém pojednání poukázal i na jazykové rozdíly existující mezi jednotlivými bulharskými historickými oblastmi a také na poměrně složitou cestu vedoucí ke kodifikaci spisovného bulharského jazyka dotvořeného ke konci 19. století na bázi tzv. východobulharských nářečí. Z dikce jeho výkladu zřetelně vyplývá, že si je vědom specifického politického a společenského vývoje v oblasti Makedonie po roce 1878, kdy Makedonie přese všechnu svou jazykovou blízkost s ostatními bulharskými zeměmi zůstala nadále součástí osmanské říše a tedy mimo nově obnovený bulharský stát. Po tomto časovém mezníku (1878) M. Černý již netrvá na interpretaci literárního vývoje v oblasti Makedonie v jednoznačně bulharském smyslu. Jako balkanista jsem toho názoru, že prezentovaný přístup k makedonské otázce je správný a odpovídající dobové realitě.

Analýza jednotlivých etap bulharského literárního vývoje je na vhodných místech rozšířena také informacemi a zajímavostmi z oblasti česko-bulharských kontaktů. Pozornost je věnována postupnému nárůstu znalostí Čechů o Bulharech i reflexi bulharské literatury u nás, silně podpořené překládáním tvorby bulharských spisovatelů do češtiny. Také díky této složce se Černého text stává přitažlivým a obsahově užitečným nejen pro filology, ale i specialisty z dalších oborů (historiky, etnology, kulturology).

Za velmi cenné a kompatibilní doplnění habilitačního spisu považuji připojenou chrestomatii stěžejních bulharských literárních děl zkoumaného období, která M. Černý společně s několika dalšími bulharisty a bulharistkami přeložil do češtiny. Chrestomatie umožňuje zájemcům vytvořit si konkrétní představu o podobě, tematickém zaměření, poslání i žánrové pestrosti literární tvorby Bulharů v 19. století a zprostředkovává ji širšímu okruhu čtenářů, kteří nevládnou bulharštinou.

Ve snaze o objektivitu hodnocení musím konstatovat, že habilitační práce doktora Černého má i jisté nedostatky. Patří k nim značná faktografičnost a podrobnost některých pasáží (zejména vycházíme-li z teze, že text je primárně určen Čechům nebulharistům) a místy také nestejnorodost délky a výkladové hloubky jednotlivých kapitol, prozrazující, že jejich podkladem byly na počátku patrně autorovy přednášky pro studenty parciálně prezentující hlavní osobnosti a vývojové etapy bulharské literatury 19. století. V závěru pojednání jsem od autora očekával obsáhlejší vyhodnocení celého tzv. bulharského literárního obrození, včetně jeho specifík. V zobecnění uvedeném na konci práce zůstal habilitant – snad z nemístné skromnosti – poněkud skryt za názory a soudy starších literárněvědných a překladatelských autorit. Myslím si, že mohl více uplatnit názory vlastní.

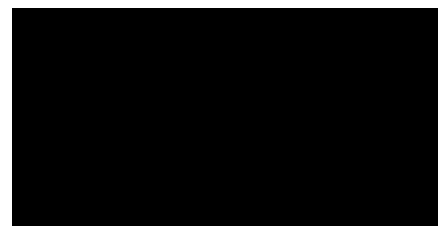
Tyto mé dílčí připomínky by však bylo možné napravit v rámci dodatečných úprav textu před jeho publikováním v podobě samostatné monografie, kterou bych jednoznačně doporučoval.

Jsem přesvědčen, že při posuzování odborné činnosti M. Černého, včetně jeho předložené habilitační práce, je třeba přihlédnout k celému komplexu jeho vědeckých a pedagogických aktivit. S doktorem Černým se setkávám již více než dvacet let na všech významnějších slavistických konferencích v České republice i v zahraničí. V současnosti je klíčovou postavou pro zachování a další rozvíjení spolupráce mezi literárněvědnými pracovišti u nás a v Bulharsku. Cením si i jeho dlouholeté práce editorské, překladatelské a redaktorské, zejména pak jeho zodpovědnosti, s níž již po řadu let garantuje velmi dobrou úroveň literární části mezinárodního filologického časopisu *Slavia*, a také pomoci, kterou v minulosti poskytoval redakční radě historického časopisu *Slovanský přehled*. M. Černý má rád i svou pedagogickou práci, což mj. potvrzuje svým nadšením, s nímž po léta organizuje překladatelské soutěže mladých bulharistů. Myslím si, že kvalifikační pedagogický postup by si doktor Černý jako v současnosti již zralá a po všech stránkách perspektivní osobnost české slavistiky plně zasloužil.

Závěr:

Habilitační práci M. Černého pokládám za fundovaně napsanou, a proto ji d o p o r u č u j i k dalšímu řízení.

V Brně dne 15. srpna 2023

prof. PhDr. Ladislav Hladký, CSc.,
Historický ústav AV ČR, v. v. i.